

Beleid Burgerschap

kindcentrum Ooievaarsnest

september 2026

Inleiding

In dit beleidsstuk over burgerschap worden allereerst de wettelijke kaders toegelicht die samen met de visie van de SCIO groep richting geven aan ons burgerschapsonderwijs. Daarna volgt een uitwerking van het begrip burgerschap. Kerndoelen en bouwstenen geven verduidelijking van het begrip en bieden handvatten om burgerschap te integreren in het lesaanbod. In paragraaf 3 staan de burgerschapsdoelen voor alle Talentscholen. Deze zijn uitgewerkt in een aantal activiteiten die minimaal op alle Talentscholen jaarlijks aan bod moeten komen. Burgerschap moet ook geëvalueerd worden, hier sluit dit stuk mee af. De bijlage bevat volledigheidshalve de betreffende kerndoelen.

1. Burgerschap, de kaders

Burgerschap verwijst naar de manier waarop mensen in de samenleving met elkaar omgaan, naar de verhouding tussen burgers en overheid, naar de manier waarop we omgaan met verschillen, diversiteit, met tegenstellingen en met conflicten. Hoe we samen beslissingen nemen, ook als we het niet eens zijn, en naar de rechten van minderheden. Burgerschap is geen vak op school, maar moet volgens de wet wel een plek krijgen in het totale onderwijsaanbod.

Hoe een school het begrip burgerschap uitwerkt, wordt bepaald door:

1. De visie van het bestuur en van de school op mens en maatschappij. Wat zijn onze idealen en hoe kan het onderwijs daaraan bijdragen:

- SCIO Groep heeft tot doel om opvang, onderwijs en buitenschoolse activiteiten flexibel in te richten en af te stemmen op de behoeften van de kinderen. Met intensieve samenwerking en integratie van het gezamenlijk aanbod kan kinderen een doorgaande leerlijn worden geboden. Wij zetten onze kennis elke dag met passie in om de beste opvang te zijn, het beste onderwijs te bieden en de beste buitenschoolse activiteiten te organiseren. We nemen ‘onze’ kinderen onvoorwaardelijk voor wie ze zijn en geven ze alle kansen om hun talenten te ontdekken en te ontplooiën (**missie SCIO groep**).
- Onze scholen zijn openbare scholen. Vanuit de kernwaarden van het openbaar onderwijs “gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting” zijn onze scholen toegankelijk voor alle leerlingen, zonder onderscheid naar godsdienst of levensovertuiging. Onze scholen vormen een ontmoetingsplek waar kinderen leren verschillende achtergronden en opvattingen te waarderen en te respecteren.

2. Een visie op wat leerlingen nodig hebben in het kader van hun sociale en maatschappelijke vorming:

- In een snel veranderende wereld, waarin grote thema’s als verbinden, democratie, verdraagzaamheid, media en gezond leven een belangrijke rol spelen, bereiden wij kinderen voor op de maatschappij waarvan zij deel uitmaken. We hebben hoge verwachtingen van kinderen en stimuleren kansengelijkheid door ieder kind gericht te laten leren met een betekenisvol, samenhangend en gevarieerd aanbod binnen en buiten het kindcentrum. Dit aanbod is gericht op de ontwikkeling van kennis, vaardigheden en gedrag (**verhaallijn 1**).
- Het kindcentrum als hart van de gemeenschap. De maatschappij individualiseert en daarom vinden wij het belangrijk om te werken aan verbinding en gemeenschapsgevoel.

Onze kindcentra vormen het hart van de wijk, door betrokken te zijn bij en gastvrijheid te bieden aan lokale initiatieven. Wij regisseren deze verbinding door met partners samen te werken en een gericht en relevant aanbod te ontwikkelen. We creëren synergie tussen de behoefte van het gezin en het aanbod van de partijen **(verhaallijn 2)**.

- Maximale betrokkenheid. Wij vinden het belangrijk dat kinderen, ouders en medewerkers ervaren dat zij betrokken worden bij en inspraak hebben in ontwikkelingen binnen de organisatie. Daarom beleggen we inspraak en besluitvorming zo dicht mogelijk bij de direct betrokkenen. We geven iedereen de mogelijkheid een bijdrage te leveren aan het behalen van onze gezamenlijk bepaalde organisatiedoelstellingen **(verhaallijn 4)**.

3. De eisen die de overheid stelt aan bevordering van burgerschap:

- Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:
  - het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de [Grondwet](#), en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;
  - het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving; en
  - het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.
- Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het derde lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het derde lid, onder c, genoemde verschillen.

Bronnen: Onderwijsinspectie [Wettelijke opdracht burgerschap | Burgerschap | Inspectie van het onderwijs \(onderwijsinspectie.nl\)](#) en Wet op het PO, artikel 8 lid 3 [wetten.nl - Regeling - Wet op het primair onderwijs - BWBR0003420 \(overheid.nl\)](#)

2. Uitwerking van het begrip: kerndoelen en bouwstenen

Burgerschapsvorming brengt jonge burgers de basiskennis, vaardigheden en houding bij die nodig zijn om een actieve rol te kunnen spelen in de eigen leefomgeving en in de samenleving. Zij maken kennis met begrippen als democratie, grond- en mensenrechten, duurzame ontwikkeling, conflicthantering, kritisch denken, sociale verantwoordelijkheid, gelijkwaardigheid en het omgaan met maatschappelijke diversiteit. Die kennis wordt geleerd vanuit verschillende bronnen, maar vooral door te oefenen in de praktijk. Burgerschap is een breed begrip. Kerndoelen en bouwstenen geven verduidelijking en bieden handvatten om burgerschap te integreren in het lesaanbod.

Kerndoelen

Voor het primair onderwijs zijn de kerndoelen die het meest zijn verbonden met burgerschap te vinden in het leergebied Oriëntatie op jezelf en de wereld (OJW). Sommige kerndoelen zijn direct en concreet aanwijsbaar te verbinden aan bepaalde burgerschap aspecten, andere kerndoelen zijn meer op afstand verwant aan burgerschap. Buiten OJW zijn er kerndoelen met vaardigheden die belangrijk zijn voor deelname aan de pluriforme democratische samenleving. Deze zijn te vinden in het leergebied Nederlands (NL) en Kunstzinnige oriëntatie (KO). De betreffende kerndoelen zijn te vinden in de bijlage.

Bouwstenen

SLO zet in de [Handleiding Burgerschap](#) en [Bouwstenen Burgerschap](#) 7 bouwstenen van burgerschapsonderwijs centraal:

1. Vrijheid en gelijkheid
2. Macht en inspraak
3. Democratische cultuur
4. Identiteit
5. Diversiteit
6. Solidariteit
7. Digitaal samenleven

De bouwstenen zijn ontwikkeld ter verduidelijking van de wettelijke burgerschapsopdracht. Ze helpen scholen om een doorlopende leerlijn te formuleren en het onderwijsaanbod samen te stellen. De zeven bouwstenen zijn uitgewerkt naar inhouden voor de onderbouw en de bovenbouw. Het gaat bij de bouwstenen niet alleen om kennis, maar ook over vaardigheden.

Toelichting 7 bouwstenen:

Bouwsteen 1: Vrijheid en gelijkheid over de fundamentele rechten en vrijheden van de mens zoals vastgelegd in nationale en internationale wetten en verdragen (mensenrechten, kinderrechten, vrijheidsrechten). Kennis, inzicht en respect voor de drie centrale waarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Deze zijn uitgewerkt in acht basiswaarden die op scholen bevorderd moeten worden: vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, begrip voor anderen, verdraagzaamheid (tolerantie), autonomie, afwijzen van onverdraagzaamheid, afwijzen van discriminatie en verantwoordelijkheidsbesef.

Bouwsteen 2: Macht en inspraak over de inrichting van ons staatsbestel en de instituties, procedures en mechanismen die macht reguleren en inspraak mogelijk maken. Formele politieke rechten en plichten.

Bouwsteen 3: Democratische cultuur over omgangsvormen die door democratie worden bevorderd en die haar ook mogelijk maken: vreedzaamheid, verdraagzaamheid, de bereidheid de ander te (h)erkennen als gelijkwaardige en op gelijke voet met hem, haar of hen te communiceren. Democratie is een houding waarin burgers elkaar respecteren en ieder zijn bijdrage levert aan de kwaliteit van de samenleving, actief meedoet en een bijdrage levert aan de leefomgeving.

Bouwsteen 4: Identiteit over manieren waarop individuen en groepen zich (willen, kunnen) definiëren en in de publieke ruimte manifesteren. Deze bouwsteen gaat uit van de vrijheid van ieder individu en van elke groep om een eigen identiteit te hebben en/of te ontwikkelen.

Bouwsteen 5: Diversiteit over manieren om ervoor te zorgen dat ieder individu en elke groep gelijkwaardig kan deelnemen aan de samenleving.

Bouwsteen 6: Solidariteit over solidariteit en rechtvaardigheid en manieren om vorm te geven aan onze morele betrokkenheid op anderen. Deze bouwsteen gaat om mogelijkheden voor het toepassen van burgerschapsvaardigheden en roept dus op om te handelen.

Bouwsteen 7: Digitaal samenleven over de invloed van de digitalisering op burgerschap en over het bespreken van maatschappelijke kwesties rond burgerschap in de digitale (online) wereld.

3. Burgerschapsdoelen SCIO scholen

Op basis van de visie op mens en maatschappij, de visie op wat kinderen nodig hebben, de wettelijke kaders, de bouwstenen van burgerschap en de kerndoelen stellen we de volgende doelen die minimaal op alle scholen aan de orde komen:

1. Onze kinderen weten wat democratie inhoudt. Zij leren de hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger (kerndoel 36).

onderbouw
- Dat er regels en afspraken gelden thuis, op school en in de publieke ruimte, en welke consequenties het kan hebben als je regels overtreedt of afspraken schendt;   - Dat er mensen zijn benoemd of gekozen die gezag hebben of dragen op school, in de woonplaats en in het land;   - Dat er regels en afspraken gelden in ons land en welke rol verschillende mensen hebben bij het handhaven ervan;   - Het verschil tussen regels en afspraken en de mogelijkheden en grenzen voor leerlingen om daarover mee te praten.
bovenbouw
- Over gezagsdragers en politieke instituties in Nederland, Europa en de wereld;   - Over de totstandkoming en handhaving van regels in Nederland en Europa;   - Over de werking van ons politieke bestel;   - wat de buitenwerkingsstelling van de rechtsstaat kan betekenen, uitgelegd aan de hand van de Duitse bezetting en de Holocaust;   - Over verschillende visies op vrijheid, gelijkheid en solidariteit;   - Over rollen van en verhoudingen tussen mensen op school, in de buurt en in het land;   - Manieren waarop ze besluitvormingsprocessen op vreedzame wijze kunnen beïnvloeden en hoe ze daar verantwoordelijkheid voor kunnen nemen;   - Over manieren om op school of in de eigen omgeving macht te organiseren en uit te oefenen.

schoolspecifiek aanbod		
leerjaar	activiteit	Hoe brengen we leerresultaten in beeld (evaluatie:) Hoe kunnen we zien dat het doel behaald is?
Peuters	routines en een voorspelbaar dagritme worden aangeleerd	
Groepen 1-2	Gouden en zilveren weken: we oefenen de regels, routines en gewoontes in de klas om een veilig en voorspelbaar dagritme op te bouwen. (gespreksregels, sociale omgangsregels, handelingsvolgorde bv jassen ophangen enz)	De kinderen passen de regels en routines die gelden in de school en in de klas toe.

	Thema: Ik en mijn familie: Organisatie van de samenleving: verkennen en beseffen van het belang van leefregels en afspraken thuis, op straat, op school en in de maatschappij, ervaren van overeenkomsten en verschillen in opvattingen en gewoonten van mensen Thema: (Woningen, gebouwen) en beroepen: Beseffen dat er mensen zijn aangewezen die de leiding hebben over groepen, mensen, woonplaatsen en het land Prinsjesdag (jaar A): de leerkrachten spelen de troonrede na en bespreken dit vervolgens met de kinderen Taaldoelen in groep 1 en 2: - ik kan mij houden aan de gespreksregels zoals naar elkaar luisteren en wachten op je beurt - ik kan een vraag stellen aan een ander kind dat iets vertelt. - ik kan gerichte vragen stellen aan de verteller - ik kan luisteren naar de mening van anderen - ik kan mij inleven in een personage uit een voorgelezen verhaal - ik kan mijn mening verwoorden over een voorgelezen verhaal - ik kan vertellen wat ik voel bij een voorgelezen verhaal	Thema ik en mijn familie (jaar A): d.m.v spel in de hoeken, voorlezen van boeken over dit thema leren de kinderen over familie(relaties) Thema beroepen (jaar B): de kinderen kunnen vertellen wat de verschillende gezagsdragers doen. (o.a. politie) De kinderen kennen de betekenis van Prinsjesdag.
Groepen 3-4	Gouden en zilveren weken: we oefenen de regels, routines en gewoontes in de klas en de school om een veilig en voorspelbaar dagritme op te bouwen. (gespreksregels, sociale omgangsregels, handelingsvolgorde bv jassen ophangen enz) Regels en afspraken thuis, in de klas en de school worden wekelijks besproken. Onderdelen hiervan zijn: - Inspraak van leerlingen bij regels. - Situaties waarin uitzonderingen van toepassing zijn. - Verantwoordelijkheid van de leerlingen voor	De kinderen passen de regels en routines die gelden in de school en in de klas toe. De klas wordt een team, ze helpen elkaar.

	mensen, dieren en omgeving. - Rechtvaardigheid en haalbaarheid voor iedereen. - Eigen voorkeuren verwoorden en luisteren naar elkaar. De kinderen in groep 3 werken met de Club van Zoem (groep 3), we zijn een team en we helpen elkaar.	
Groepen 5-6	Gouden en zilveren weken: - De leerlingen leert over regels en afspraken op school en in de leeromgeving: - a) inspraak van leerlingen bij regels in de school - b) gelijke behandeling in gelijke gevallen - c) situaties waarin uitzonderingen van toepassing zijn - d) rechtvaardig en haalbaar voor iedereen. Gedragsregels opstellen, elkaar beter leren kennen om verschillen en overeenkomsten van elkaar te accepteren. - a) mensen onderling - b) directie, leraren, ouders, leerlingen - c) ambtsdragers (zoals politiemensen) en burgers. Rond Prinsjesdag wordt er ingegaan op de verschillende verantwoordelijkheden en hiërarchische verhoudingen in de samenleving. Korte introductie van het politiek systeem. De eerste en tweede kamer, wie er mogen stemmen, verkiezingen. Meer uitgebreid op de verschillende rollen en verantwoordelijkheden in de samenleving en dichtbij (politie/ burgers/ leraren/ leerlingen)	De kinderen passen de regels en routines die gelden in de school en in de klas toe. De klas wordt een team en we helpen elkaar.
Groepen 7-8	Gouden en zilveren weken: - De leerlingen leren over regels en afspraken op school en in de leeromgeving: - a) inspraak van leerlingen bij regels in de school - b) gelijke behandeling in gelijke gevallen - c) situaties waarin uitzonderingen van toepassing zijn - d) rechtvaardig en haalbaar voor iedereen. Gedragsregels opstellen, elkaar beter leren kennen om verschillen en overeenkomsten van	De kinderen passen de regels en routines die gelden in de school en in de klas toe. We kiezen een ambassadeur voor de kindergemeenteraad van Hoorn

	elkaar te accepteren. - a) mensen onderling - b) directie, leraren, ouders leerlingen (leerlingenraad) - c) ambtsdragers (zoals politiemensen) en burgers. Thema mens en maatschappij: Rond Prinsjesdag wordt er ingegaan op de verschillende verantwoordelijkheden en hiërarchische verhoudingen in de samenleving. Korte introductie van het politiek systeem. Meer uitgebreid op de verschillende rollen en verantwoordelijkheden in de samenleving, dichtbij (politie/ burgers/ leraren/ leerlingen) - Kennis van en respect voor van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat. De leerling leert over verschillende rollen en verantwoordelijkheden in een democratische rechtsstaat: a) burger – de leerling zelf (via lespakket derde kamer) b) bestuurder (burgemeesters en wethouders, ministers en koning) (middels thema mens en maatschappij, met gebruik van lespakket derde kamer) c) volksvertegenwoordiger (gemeenteraad, Provinciale Staten, Eerste en Tweede Kamer) (middels thema mens en maatschappij, met gebruik van lespakket derde kamer) d) rechter (aanklager en advocaat) (via taallessen debatteren) Kennis van en respect voor van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat. De leerling leert over wetten en afspraken in de maatschappij: - Inspraak van burgers in de rechtsstaat (Elk jaar wordt dit wel behandeld, tijdens thema geschiedenis thema Nederland van republiek naar koninkrijk) - Grondrechten, mensenrechten en de rechten van het kind (behandeld via GOTD en geschiedenis thema Nederland van republiek naar koninkrijk) - Rekening houden met minderheidsstandpunten (behandeld met taal, onderwerp debatteren, wordt ook behandeld	Lespakket derde kamer grej: Tweede kamer Alletta jacobs, Prinsjes dag, Democratie.

	met de lessen sociale vorming) - Rechtvaardig en haalbaar voor iedereen (wordt behandeld in geschiedenis thema Nederland van republiek naar koninkrijk)	

2. Onze kinderen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde normen en waarden. Wij leren kinderen respectvol, verantwoordelijk en betrokken om te gaan met de medemens, de leefomgeving, natuur en milieu (kerndoelen 35, 37, 39).

onderbouw

- het belang van regels in de klas en op school voor spelen en samenwerken;
- leefregels en afspraken thuis en in de omgeving te benoemen en te vergelijken;
- dat zij vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met de keuzes van medeleerlingen en de geldende afspraken in de klas;
- dat iedereen rechten en plichten heeft.

bovenbouw

- over de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit van de democratische rechtsstaat; over grondrechten, mensenrechten en kinderrechten en het belang ervan;
- dat iedereen gelijke rechten heeft die universeel zijn en onlosmakelijk met elkaar verbonden;
- dat de rechtsstaat kaders biedt voor rechten en vrijheden en bescherming tegen willekeur en machtsmisbruik;
- over de waarborging van en het respect voor die rechten hier en daar;
- over het belang van regels en afspraken thuis en op school en deze te vergelijken met die in de publieke ruimte;
- waarom zij vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met keuzes van medeleerlingen en de geldende afspraken in de klas en omgeving;
- hoe de basiswaarden tot uiting komen of kunnen komen in de eigen klas- en schoolcontext en in de omgeving;
- weten wat duurzaamheid is, en ontwikkelen het bewustzijn dat hun keuzes soms wel en soms niet duurzaam kan zijn. En leren hierbij wat de impact van hun keuze op duurzaamheid is.
- hebben inzicht in de samenhang tussen hun leefomgeving, de natuur en het milieu. Ze begrijpen de impact van menselijk handelen op de natuur en leren concrete acties die ze zelf kunnen nemen om een positieve bijdrage te leveren aan een duurzame wereld.

schoolspecifiek aanbod		
leerjaar	activiteit	Hoe brengen we leerresultaten in beeld (evaluatie:)
Peuters (2-4 jaar)		
Groepen 1-2	Gouden en zilveren weken: - we oefenen de regels, routines en gewoontes in de klas om een veilig en voorspelbaar dagritme op te bouwen. (gespreksregels, sociale omgangsregels, handelingsvolgorde bv jassen ophangen enz) Thema: ik en mijn lichaam: - ontdekken en benoemen van eigen duidelijke uiterlijke kenmerken en de overeenkomsten en verschillen met anderen - Organisatie van de samenleving: verkennen en beseffen van het belang van leefregels en afspraken thuis, op straat, op school en in de maatschappij - ervaren van overeenkomsten en verschillen in opvattingen en gewoonten van mensen Thema: (Woningen, gebouwen) en beroepen: Beseffen dat er mensen zijn aangewezen die de leiding hebben over groepen, mensen, woonplaatsen en het land	Elke dag worden de routines met de kinderen besproken zo maken zij zich afspraken en regels eigen. Tijdens instructie (gesprekken) en verwerkingsmomenten (o.a. knutselen en spelen in de hoeken) leren de kinderen over hoe mensen van elkaar verschillen en op elkaar lijken.
Groepen 3-4	Gouden en zilveren weken activiteiten blijven geoefend worden. Een onderwijsaanbod waarin leerlingen steeds meer verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en hun omgeving. - Kerstdiner:	De kinderen weten waarom we kerst vieren. De kinderen weten dat iedereen verschillend is qua familie, geslacht en gender en lichamelijke cognitieve Opruimproject van het MAK.

	Waarom vieren we kerst. Delen van eten / mooie momenten. - Verschillen tussen de kinderen. - Verschillen tussen geloven.	
Groepen 5-6	kennis over en respect voor verschillen en het uitgangspunt dat mensen in gelijke gevallen gelijk worden behandeld. De leerling leert over.... - ... overeenkomsten en verschillen tussen mensen, in hoe zij zichzelf en hun thuissituatie beschrijven - Geslacht en gender - Seksuele diversiteit - Familie en thuissituatie - Lichamelijk en cognitieve mogelijkheden en beperkingen Thema 'Ientekriebels' - ... overeenkomsten en verschillen in wat mensen belangrijk vinden: - Voorkeuren, meningen en opvattingen - culturele gewoonte - godsdienst en levensovertuiging <i>In de aanloop naar ramadan worden verschillende godsdiensten, levensovertuigingen en culturele gewoonten.</i>	HVO lessen Grej of the day. Ramadan wordt besproken in de klas, wat dit is en waarom moslims aan de ramadan doen. Godsdienstige huizen worden vergeleken van verschillende geloven: synagoge, kerk, moskee.
Groepen 7-8	2. De school zorgt voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de basiswaarden en creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden. De leerling leert over een schoolcultuur waarin leerlingen actief oefenen met en handelen naar de basiswaarden en de waarden van de school. a) Vrijheid van meningsuiting (na	Grej: sint maarten, Kinderwetje Van Houten, Opstand Lespakket HEIN Dagelijks bekijken en bespreken we het Jeugdjournaal. Lespakket 2tolk Lessen HVO

	het kijken van het jeugdjournaal, bespreken we de onderwerpen, hierin komt dit aan bod) b) Gelijkwaardigheid en gelijke behandeling (lessen sociale vorming) c) Verdraagzaamheid en tolerantie (lessen sociale vorming) Afwijzen van discriminatie (lessen sociale vorming) Kennis over en respect voor verschillen en het uitgangspunt dat mensen in gelijke gevallen gelijk worden behandeld De leerling leert over overeenkomsten en verschillen tussen beelden die mensen van 'de ander' hebben en hoe 'de ander' zichzelf en zijn thuissituatie beschrijft: a) Geslacht en gender (HVO) b) Seksuele diversiteit (HVO) c) Familie en thuissituatie (in de lessen sociale-emotionele vaardigheden) d) Lichamelijke en cognitieve mogelijkheden en beperkingen (gym en de lessen sociale vorming) De leerling leert over overeenkomsten en verschillen in wat mensen met verschillende achtergronden belangrijk vinden en manieren om met elkaar daarover in gesprek te gaan: e) Politieke ideeën (middels thema mens en maatschappij, met gebruik van lespakket derde kamer) f) Culturele tradities (HVO, wordt ook in de klas besproken, rondom belangrijke feestdagen/tradities uit verschillende geloven) g) Godsdienst en levensovertuiging (HVO)	

3. De kinderen hebben kennis van en respect voor andersdenkenden. Zij leren de hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen en leren om respectvol om te gaan met verschillen in opvattingen van mensen (kerndoel 38).

Onderbouw

- Eigen grenzen leren herkennen, benoemen... daar ben ik/doe ik en bewaken (emotioneel, fysiek);
- Woorden geven aan wat ze denken, doen, willen en willen worden; leren dat hun taal of talen deel uitmaken van wie zij zijn;
- Benoemen wat ze al kunnen en wat nog niet. Wat ze leuk vinden om te doen;
- Primaire emoties herkennen, benoemen en ermee omgaan;
- Over zichzelf praten in termen van "toen, nu en later, hier en daar (bijvoorbeeld: "toen was ik... nu ben ik, later wil ik..."; "hier ben ik/doe ik");
- Benoemen wat bij hen thuis belangrijke tradities, vieringen en rituelen zijn.

Bovenbouw

- De eigen grenzen leren herkennen, benoemen en actief bewaken (emotioneel, fysiek en seksueel);
- Duiden wat ze denken, doen, willen en willen worden, en daar gepast naar handelen;
- Primaire en secundaire emoties te herkennen, te benoemen en hier bewust mee omgaan;
- Benoemen wat ze al goed kunnen en wat ze nog beter onder de knie willen krijgen, ook in het licht van het onderwijs dat ze naar de basisschool willen volgen;
- Enkele verschillende aspecten waardoor hun identiteit mede gevormd is bewust waar te nemen; gender, gezien, sociaaleconomische achtergrond, levensbeschouwing, religie en cultuur;
- Reflecteren op de mate waarin hun identiteit mede gevormd is en beïnvloed wordt door leeftijdgenoten, groepsidentiteiten, (sociale) media, maar ook door persoonlijke mogelijkheden en beperkingen;
- Nadenken over schoonheidsidealen, gender, seksualiteit, etniciteit en (on)gelijkheid zoals de gerepresenteerd worden in/op (sociale) media, en welke invloed die beelden op hen hebben.

schoolspecifiek aanbod		
leerjaar	activiteit	Hoe brengen we leerresultaten in beeld (evaluatie:)
Peuters (2-4 jaar)		
Groepen 1-2	Dit komt aan de orde in de taaldoelen in groep 1 en 2: - ik kan mij houden aan de gespreksregels zoals naar elkaar luisteren en wachten op je beurt - ik kan een vraag stellen aan een ander kind dat iets vertelt. - ik kan gerichte vragen stellen aan de verteller - ik luisteren naar de mening van anderen - ik kan mij inleven in een personage uit een voorgelezen verhaal - ik kan mijn mening verwoorden over een voorgelezen verhaal - ik kan vertellen wat ik voel bij een voorgelezen verhaal Vieren van feesten: in een vaste cyclus worden de jaarfeesten besproken. Oud en Nieuwjaar 31 december , 1 jan Chinees nieuwjaar 1 februari 2022 Carnaval 27 febr-1 maart 2022 Ramadan 2 april-2 mei 2022 Pasen 17, 18 april 2022 Koningsdag 27 april Suikerfeest 3 mei 2022 Offerfeest 9 juli 2022 Burendag 24 september 2022 Dierendag 4 oktober Sint maarten 11 november Sinterklaas 5 december Kerst 25,26 december Culturen, leefgewoonten en levensbeschouwingen -Kennismaken met gebruiken, leefgewoonten en feestdagen vanuit culturele achtergronden in de eigen	De taaldoelen worden dagelijks geoefend (als routine) tijdens instructies en kringmomenten. Elke week lezen we verschillende boeken voor en bespreken deze verhalen met de kinderen. O.a. bij close reading. Close Reading: In de sessie van Close Reading worden naast luistervragen en interpretatievragen de opdrachten veel verwerkt door het gebruik van schoudermaatjes (overleggen samen) en creatieve opdrachten De jaarfeesten worden besproken en nagespeeld. Hierbij wordt gebruik gemaakt van prentenboeken, spel- en knutselmaterialen

	omgeving -Kennismaken met gebruiken en feestdagen bij verschillende levensbeschouwingen	
Groepen 3-4	Gelijke behandeling in gelijke gevallen - overeenkomsten en verschillen in wat medeleerlingen belangrijk vinden: - Godsdienst en levensovertuiging - Voorkeuren en ideeën	De kinderen weten dat niet elk geloof kerst / Ramadan etc viert. Activiteiten: - Grej Ramadan. - Grej Suikerfeest. - Verschillen kerst, ramadan, kerk / moskee etc.
Groepen 5-6	Ontwikkelen van maatschappelijke competenties in samenhang met sociale competenties. - de leerling doet ervaring op met.... ...meningen en opvattingen van anderen in eigen woorden samenvatten. • Luisteren en doorvragen In taaltheema debatteren ....Samen met anderen manieren een compromis te vinden waarin rekening wordt gehouden met iedereen. In taaltheema debatteren	Methode/boek: debatteren kun je leren. kringgesprekken
Groepen 7-8	3. Ontwikkelen van maatschappelijke competenties in samenhang met sociale competenties De leerling leert over debatteren over actuele of maatschappelijke kwesties waarover verschillende ideeën bestaan. • Geïnformeerd deelnemen (Taal, thema debatteren) • Luisteren en doorvragen (Taal, thema debatteren) • Zowel verschillende als overeenkomstige ideeën benoemen (Taal, thema debatteren) • Eigen afweging maken (Taal, thema debatteren)	Lespakket HEIN en 2 tolk

	De leerling leert samen met anderen manieren vinden om tot een besluit te komen.(wordt behandeld tijdens sociale-emotionele vaardigheden lessen) Thema mens en samenleving.	

- 4. We bieden kinderen kennis en vaardigheden om deel te kunnen nemen aan een democratische en pluriforme samenleving. Wij leren kinderen met elkaar te overleggen, naar elkaar te luisteren, verschillende perspectieven en meningen te vergelijken, conflicten te hanteren en samen te werken (kerndoel 3, 6, 7, 8, 34).**

onderbouw

- eenvoudige taken en problemen uit te voeren of op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn.
- te benoemen wat ze zelf nodig hebben; te zien wat anderen nodig hebben en wat dat betekent voor hun handelen;
- in concrete situaties te herkennen en te benoemen wat ze eerlijk vinden of oneerlijk, goed dan wel slecht, welke spanningen dit op kan leveren en wat dat kan betekenen voor hun handelen;
- over in- en uitsluiting en pesten in de klas

bovenbouw

- taken uit te voeren of problemen op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn;
- doelen te stellen en werkwijzen te bepalen voor werk dat je alleen of samen doet;
- manieren om voor hun eigen belangen en die van de groep op te komen;
- manieren om voor concrete anderen hier en elders op te komen: dat kind in die omstandigheid;
- voorbeelden van uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling in de eigen omgeving en in het land te herkennen en benoemen;
- manieren om kwesties rond solidariteit op school of in de omgeving te onderzoeken, deze aan te kaarten en zo mogelijk gevolg aan te geven;
- nadenken over de rollen die de overheid, het middenveld en de burgers kunnen spelen bij het bevorderen van solidariteit en rechtvaardigheid.

schoolspecifiek aanbod		
leerjaar	activiteit	Hoe brengen we leerresultaten in beeld (evaluatie:)
Peuters (2-4 jaar)		
Groepen 1-2	Gouden en zilveren weken: - we oefenen de regels, routines en gewoontes in de klas om een veilig en voorspelbaar dagritme op te bouwen. (gespreksregels, sociale omgangsregels, handelingsvolgorde bv jassen ophangen enz) - Prinsjesdag behandelen - Respect voor dieren - St. Maarten (dingen samen delen) - Thema: ik en mijn familie: - Organisatie van de samenleving: verkennen en beseffen van het belang van leefregels en afspraken thuis, op straat, op school en in de maatschappij - ervaren van overeenkomsten en verschillen in opvattingen en gewoonten van mensen Thema: Woningen, gebouwen en beroepen Beseffen dat er mensen zijn aangewezen die de leiding hebben over groepen, mensen, woonplaatsen en het land Thema: Inrichting en indeling van de ruimte Ontdekken dat mensen de wereld hebben ingedeeld (bv grenzen, landen en werelddelen)	Door de dagelijkse routines leren de kinderen de regels en afspraken in de klas. D.m.v. spel, schooltv kijken, gesprekken in de kring leren de kinderen op kleuterniveau hoe de maatschappij functioneert en opgebouwd is. Vaak is een prentenboek een uitgangspunt om een verteltafel of een hoek in te richten. D.m.v. (spel)observaties houden we bij in hoeverre de kinderen de aangeboden leerstof toepassen.

Groepen 3-4	De kinderen leren zichzelf kennen en kunnen hierbij benoemen wat ze hierbij nodig hebben. Tegenstellingen tussen goed en slecht, eerlijk en oneerlijk, rechtvaardigheidsgevoel en waarom vind je dit dan? Samen met anderen een compromis vinden waarin rekening wordt gehouden met iedereen. Leren hoe we met elkaar omgaan tijdens een gesprek. Hierbij stel je elkaar vragen om de verdieping op te zoeken. We leren hoe we ruzies oplossen, dit spelen we uit in de klas en oefenen we. We reflecteren dit na elke keer dat het voorkomt.	2Tolk Teamafspraken maken met de klas. Routines in de school, schoolbreed aanpakken. Na spelen mogelijke conflictsituaties.
Groepen 5-6	De school zorgt voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de basiswaarden en creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden.... De school zorgt voor een schoolcultuur waarin leerlingen en ouders kennismaken met de waarden van de school. Deze waarden sluiten aan op de basiswaarden: • Vrijheid van meningsuiting • Gelijkwaardigheid en gelijke behandeling • Verdraagzaamheid en tolerantie • Afwijzen van discriminatie	
Groepen 7-8	In de lespakketten komen deze punten aan de orde. Thema mens en maatschappij - Begrijpen dat mensen verschillende meningen hebben. - Rekening houden met minderheid en zwakkeren in samenleving (belangrijk in	Lespakket HEIN en 2 tolk. Taal lessen - debatteren. Debatteren kun je leren. (boek)

	democratie. - Vrijheid van meningsuiting: Niet iedereen kan zijn zin krijgen - Ik kan mijn eigen standpunt bepalen en verwoorden zonder anderen te kwetsen. - Ik ben in staat om mijn mening bij te stellen op basis van argumenten die ik hoor. Thema mens en samenleving	

5. De kinderen leren de situatie in Nederland te vergelijken met minimaal 2 landen binnen Europa en 2 landen buiten Europa, vanuit het perspectief bestuur, welvaart, cultuur en levensbeschouwing (kerndoel 47).

onderbouw   - over manieren waarop zij en klasgenoten verbonden zijn met mensen uit andere delen van de wereld   - Gewoonten en gebruiken van henzelf en van klasgenoten te herkennen als komend uit verschillende streken en/of tradities.
bovenbouw   - over het Nederlands lidmaatschap van verschillende internationale organisaties   - over internationale ondernemingen en organisaties in relatie tot nationale en internationale wetgeving   - over verschillende manieren waarop ze verbonden zijn met mensen uit andere delen van de wereld: productie, consumptie, ecologie, cultuur, media en migratie.   - te onderzoeken wat de beschikbaarheid van producten uit de hele wereld en de bereikbaarheid van andere werelddelen voor hen betekent   - wat het voor anderen kan betekenen voor wie die beschikbaarheid en bereikbaarheid niet vanzelfsprekend zijn   - een mening te vormen over en zo mogelijk te handelen op enkele morele of ethische vraagstukken die globalisering samenhangen.

schoolspecifiek aanbod		
leerjaar	activiteit	Hoe brengen we leerresultaten in beeld (evaluatie:)
Peuters (2-4 jaar)		
Groepen 1-2	thema: Woningen, gebouwen en beroepen Beseffen dat er mensen zijn aangewezen die de leiding hebben over groepen, mensen, woonplaatsen en het land Thema: Inrichting en indeling van de ruimte Ontdekken dat mensen de wereld hebben ingedeeld (bv grenzen, landen en werelddelen)	De kinderen leren door middel van spel, gesprekken in de kring en schooltv over hoe ons land bestuurd wordt. Voor de zomervakantie spelen de kinderen het spel van op reis gaan/vakantie gaan. Hierbij worden de hoeken ingericht als o.a. reisbureau, vliegveld etc. Boeken als de gele ballon ondersteunen dit spel.
Groepen 3-4	- Geslacht en gender (wat zijn jongenssporten, meisjessporten, en is dat wel zo? Zijn oorbellen perse voor meisjes). - Seksuele diversiteit - Familie en thuissituatie - Lichamelijke en cognitieve mogelijkheden en beperkingen	Posters maken met de klas. Verschillen tussen kinderen laten zien d.m.v. spelletjes, uiterlijkheden, thuissituaties. Dit doe je bijvoorbeeld in gesprekken.
Groepen 5-6	- Wereldkaart in de klas, bespreken van verschillende internationale organisaties en welke landen hierbij horen. - Grote bedrijven laten onderzoeken, wat doen deze bedrijven met het milieu? - Welke weg nemen voorwerpen / eten om bij ons in de winkel te komen? Heeft dit ook nog gevolgen voor de prijs? - Debatteren over grote onderwerpen zoals kinderarbeid, vluchtelingen,	Wereldkaart in de klas met logo's van internationale organisaties, weten de kinderen nu wat dit betekent? De kinderen kunnen op deze kaart ook de weg laten zien die voedsel en andere producten neemt om in Nederland te komen. Kunnen de kinderen naar elkaar luisteren tijdens het debatteren en hebben ze

	armoede en milieuvervuiling.	oog voor elkaars mening.
Groepen 7-8	Thema Aardrijkskunde Vergelijken van landen. - Ik kan 2 landen vergelijken mbt tot landschap wonen werken verkeer cultuur bestuur en levensbeschouwing. Deze wordt na onderzoek gepresenteerd.	Lespakket HEIN Grej: Degene die gaan over landen die zijn gekozen.

6. We betrekken kinderen waar mogelijk en zinvol bij ontwikkelingen in de school (verhaallijn 4).

onderbouw   - Leerlingen leren dat hun stem gehoord wordt en dat hun inbreng ertoe doet bij besluitvormingsprocessen in de klas;   - Zij ervaren dat de ander ook een stem heeft en ontdekken daarbij overeenkomsten en verschillen tussen mensen;   - Hierbij ontdekken ze dat een ander een ander gezichtspunt kan hebben;   - Leren hiernaar te luisteren en vragen te stellen om meer over de ander en zijn of haar gezichtspunt te weten te komen;   - Conflicten in de klas op een vreedzame manier op te lossen.
bovenbouw   - Dat het meepraten over zaken die hen aangaan een (kinder)recht is;   - Hun mening te verwoorden en daar eenvoudige argumenten voor te geven;   - In de context van de klas te proberen anderen van hun mening te overtuigen;   - De mening van anderen in eigen woorden samen te vatten;   - Hun eigen mening bij te stellen op basis van nieuwe inzichten;   - Hun stem te gebruiken tijdens besluitvormingsprocessen in de klas- en schoolcontext en daarbij ruimte maken voor de mening van anderen;   - Er rekening mee te houden dat hun mening of uitlatingen emoties teweeg kunnen brengen bij anderen;   - Dat mensen over onderwerpen verschillend kunnen denken;   - Dat die verschillen soms wel, soms niet overbrugd kunnen worden, en soms ook tot spanningen en conflicten kunnen leiden;   - Conflicten in de directe omgeving op een vreedzame manier op te lossen, maar ook accepteren dat conflicten kunnen blijven bestaan.

schoolspecifiek aanbod		
leerjaar	activiteit	Hoe brengen we leerresultaten in beeld (evaluatie:)
Peuters (2-4 jaar)		
Groepen 1-2	In de groepen 1 en 2 wordt er regelmatig gestemd over gemaakte producties (kunstwerk stemmen voor op het prikbord). Kinderen worden betrokken bij de aankleding van de themahoeken.	Met de kinderen wordt besproken dat je dus kunt winnen en verliezen en dat je daar boos, blij of verdrietig over kunt zijn. De kinderen worden begeleid bij deze activiteiten om zo de getoonde emoties weer te kunnen bespreken. Bijzondere reacties/emoties houden we bij in het observatiesysteem zodat deze doelen terug kunnen komen bij andere activiteiten.
Groepen 3-4	Samen met anderen een compromis vinden waarin rekening wordt gehouden met iedereen. Leren hoe we met elkaar omgaan tijdens een gesprek. Hierbij stel je elkaar vragen om de verdieping op te zoeken. We leren hoe we ruzies oplossen, dit spelen we uit in de klas en oefenen we. We reflecteren dit na elke keer dat het voorkomt.	2Tolk Teamafspraken maken met de klas. Routines in de school, schoolbreed aanpakken. Naspelen mogelijke conflictsituaties.
Groepen 5-6	- Leren debatteren, naar elkaar kunnen luisteren ook wanneer je het ergens niet mee eens bent. - Leren je mening te uiten en argumenten te benoemen waarom je dit vindt. - Mening kunnen bijstellen n.a.v. argumenten van anderen. - Rekening houden met hoe anderen zich voelen en hoe anderen denken. - Conflicten leren oplossen.	Kunnen de kinderen naar elkaar luisteren tijdens het debatteren en hebben ze oog voor elkaars mening. Kinderen weten dat hun mening op sommige momenten ook hun mening mogen geven. Kinderen kunnen vertellen

	Met deze activiteiten leren de kinderen niet alleen hoe ze hun mening op een respectvolle manier kunnen uiten, maar ook hoe ze omgaan met anderen die misschien anders denken.	wat ze vinden. En eventueel hun mening kunnen bijstellen. De kinderen kunnen vriendelijk blijven zelfs als ze het niet eens zijn met de ander.
Groepen 7-8	Kiezen van kinderambassadeur voor de gemeenteraad. Juffenpost	Lespakket HEIN en 2 tolk Kindergemeente - Hoorn. Taakjes (iedereen) na school.

4. Burgerschapsdoelen, minimaal aanbod op de SCIO scholen

Om bovenstaande doelen te behalen is er op iedere school jaarlijks minimaal het volgende aanbod (per doel zoals hierboven vermeld).

- 1. Lesaanbod in de groepen 7 en 8 rondom Prinsjesdag, 4 en 5 mei, verkiezingen (welke in dat jaar spelen: Tweede kamer, gemeenteraad, Europese verkiezingen) en verschillende staatsvormen. Kinderen leren over het belang van regels in de klas en op school voor spelen en samenwerken. In groep 7 en/of 8 leren kinderen over de basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkheid en solidariteit.**

Ooievaarsnest

Staatsinrichting, democratie, Prinsjesdag en verkiezingen zijn onderdeel van het jaarlijkse lesaanbod in groep 7/8. Democratie wordt in alle groepen ook geoefend d.m.v. stemmen (bijv. tijdens de toekenning van de griffels en penselen). Deze kennis over onze staatsinrichting komt ook aan de orde in de Grej of the day onderwerpen en de Close reading teksten. Debatteren is onderdeel van de taallessen. In de bovenbouw wordt vrijwel dagelijks naar het Jeugdjournaal gekeken. In september 2023 is de burgemeester van Hoorn met een wethouder op school geweest om met een grote groep kinderen in gesprek te gaan over gezond opgroeien in Hoorn. Groep 7-8 heeft deelgenomen aan de activiteit schilderen over vrijheid die was gekoppeld aan de herdenking van de Slag om de Zuiderzee.

Na iedere vakantie is er extra aandacht voor de regels en afspraken, onder andere met Grip op de groep spellen, Gouden weken activiteiten en aan de hand van groepsvormende activiteitenkaartjes. De aandacht voor sociale omgangsvormen is continu, de gehele schooldag door aan de orde, gekoppeld aan de diverse situaties die zich voordoen in de groepen.

- 2. Alle leerjaren bieden een jaarlijks aanbod/thema rondom natuur en milieu. De school is betrokken bij minimaal 1 lokaal initiatief per jaar of actie voor een goed doel.**

Ooievaarsnest

In alle leerjaren is er minimaal 1 thema binnen de WO lessen over natuur en milieu o..b.v. de slo doelen. Wij werken hiervoor ook regelmatig samen met MAK Blokweer. Jaarlijkse acties: kerstkaartenactie Nationaal ouderenfonds, Kerstactie Puur for Klds kerstcadeautjes, kerstkaarten voor omwonenden.

- 3. Jaarlijks aandacht/aanbod voor minimaal 1 feest uit andere cultuur. HVO lessen. Bovenbouw lessen rondom seksualiteit en gender.**

Ooievaarsnest

In de planning van de Grej of the day onderwerpen zit jaarlijks een feest uit een andere cultuur. Vanaf groep 6 kunnen de kinderen deelnemen aan de lessen HVO. Het onderwerp seksualiteit is in het aanbod van groep 7-8 opgenomen. Wij vinden het niet de taak van de basisschool om les te geven over seks, maar zullen de voorlichting richten op lichamelijke veranderingen, puberteit en lichamelijke integriteit.

4. Alle scholen werken met het programma van de Vreedzame school/ kindcentrum en/of KIVA. In alle groepen worden met regelmaat kringgesprekken gehouden. Er zijn lessen rondom mediawijsheid in ieder geval vanaf groep 6.

Ooievaarsnest

Er is jaarlijks een gastdocent in de bovenbouw (groep 5-8) voor de les mediawijsheid (internetveiligheid). Deze les wordt ook aan ouders aangeboden. Er is in het taalaanbod aandacht voor een kritische houding t.a.v. (digitale) berichten en informatie (hoe betrouwbaar is een bron).

Op het Ooievaarsnest werken we niet met een methode voor sociaal emotionele vorming. Er worden in iedere periode van vakantie tot vakantie doelen opgenomen in de planningen v.w.b. sociaal emotionele ontwikkeling. Dit gebeurt aan de hand van de leerlijnen in LIB. In iedere groep worden kring/klasgesprekken gehouden over diverse onderwerpen die te maken hebben met omgangsregels en (sociale) veiligheid. Wij zijn van mening dat dit dagelijks aandacht verdient, waarbij leerkrachten een belangrijke voorbeeldfunctie hebben en zorgen voor feedback in het moment. De lessen van 2 Tolk Superschooljaar worden ingezet in iedere groep, gericht op welbevinden. Er zijn in iedere groep mindfulness lessen.

5. Alle scholen hebben een planning rondom wereldoriëntatie en geschiedenis.

Ooievaarsnest

De planning van de thema's staat per jaargroep in de gezamenlijke drive. Er is voor de kleuterbouw en bovenbouw een cyclus van twee jaar gemaakt, waardoor de onderwerpen met de gehele combinatiegroep behandeld kunnen worden zonder overlap of hiaten.

6. Alle scholen hebben een leerlingenraad.

Ooievaarsnest

Wij kiezen niet voor een permanente leerlingenraad, maar voor het referendum. Het doel is om minimaal 1x per jaar het referendum in te zetten als inspraakinstrument. Er worden tevens kindercommissies gevormd waarmee kinderen actief betrokken worden en verantwoordelijkheden en budget krijgen. Dit is in het jaarplan opgenomen.

5.Evalueren

- Leerkrachten kennen de burgerschapsdoelen (minimaal het wettelijk kader) en kennen de minimale doelen vanuit SCIO.
- Burgerschap wordt jaarlijks medio oktober geëvalueerd en bijgesteld in de leerteams op kindcentrum-niveau.
- Ieder schooljaar evalueert elk kindcentrum het activiteitsaanbod en maakt hierop eventuele aanpassingen.
- Burgerschap is onderdeel van de kwaliteitscyclus met het bestuur, het wordt in ieder geval 1 keer per jaar besproken in de kwaliteitsgesprekken (oktober/ november). De evaluatie van de school is onderwerp van gesprek!
- Burgerschap is niet altijd meetbaar, wel vaak merkbaar. Er zijn verschillende vormen van toetsing mogelijk in de vorm van werkstukken en opdrachten. Ook door (groeps)gesprekken met kinderen kan duidelijk worden of kennis, houding en vaardigheden voldoende, relevant en toereikend zijn. Ook de meningen en ervaringen van ouders of andere betrokkenen van buiten de school kunnen waardevolle inzichten geven. De medewerkers van het kindcentrum zijn zich bewust van deze vormen van toetsing en passen dit naar eigen inzicht toe.
- Burgerschap is 'zichtbaar' in de kindcentra, bijvoorbeeld: kinderen krijgen verantwoordelijkheden, er zijn lesmaterialen die zijn gericht op burgerschap, kinderen doen activiteiten buiten de school.
  - Er is een open sfeer in de kindcentra. Kinderen en medewerkers zijn zich bewust van wat ze doen en zeggen en zijn daarop aanspreekbaar, er is ruimte voor discussie, voor andere meningen en er is wederzijds respect. Men luistert naar elkaar en is bereid zich in de ander te verplaatsen. We meten dit tweejaarlijks in het MTO via de vragenlijst sociale veiligheid.

Verantwoording en Evaluatie Beleid Burgerschap

Het beleid burgerschap is in september 2024 voor het laatst inhoudelijk herzien. Jaarlijks vindt er een evaluatie plaats om te bepalen of inhoudelijke bijstelling wenselijk of noodzakelijk is. Bij de evaluatie van augustus 2026 zijn geen inhoudelijke wijzigingen doorgevoerd; het huidige beleid blijft hiermee onverkort van kracht.

Toekomstige ontwikkelingen:

De komende periode staat in het teken van de landelijke herziening van de kerndoelen voor het basisonderwijs, wat vraagt om een zorgvuldige heroverweging en afstemming van ons curriculum. Als stichting hanteren wij een gefaseerde implementatie:

- **Schooljaar 2026-2027:** Focus op de kerndoelen Rekenen/Wiskunde.
- **Schooljaar 2027-2028:** Focus op de kerndoelen Nederlands (Taal).
- **Aansluitend:** Implementatie van de overige leergebieden, waaronder Burgerschap.

De exacte planning en borging per domein worden opgenomen in het nieuwe schoolplan en de opeenvolgende jaarplannen.

Bijlage

Bron: [Handreiking burgerschap funderend onderwijs - SLO](#)

Kerdoelen po die direct betrekking hebben op het samenleven in en deelnemen aan de Nederlandse democratische en pluriforme samenleving.

Toelichting: er zijn drie kerndoelen van het domein Oriëntatie op jezelf en de wereld (OJW) die expliciet verbonden kunnen worden aan burgerschap.

- OJW 36** De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.
- OJW 37** De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.
- OJW 38** De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.

Kerdoelen po die gericht zijn op meningsvorming en (online) informatievaardigheden.

Toelichting: kerndoelen 3, 6, 7 en 8 horen bij het leergebied Nederlands. Het gaat om doelen en vaardigheden die een belangrijke voorwaarde zijn om deel te kunnen nemen aan een democratische en pluriforme samenleving. Denk aan het deelnemen aan discussies, het leren beargumenteren, het vergelijken van diverse perspectieven en meningen. Teksten die daarvoor gebruikt worden, kunnen over burgerschapsrelevante thema's gaan. Ze hoeven niet tijdens de les Nederlands aan de orde te komen, ze kunnen ook binnen OJW of andere leergebieden ingezet worden.

- NL 3** De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.
- NL 6** De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.
- NL 7** De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.
- NL 8** De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het schrijven van een brief, een verslag, een formulier of een werkstuk. Zij besteden daarbij aandacht aan zinsbouw, correcte spelling, een leesbaar handschrift, bladspiegel, eventueel beeldende elementen en kleur.

Kerdoelen po die in verband gebracht kunnen worden met aspecten van burgerschap.

Toelichting: er zijn ook kerndoelen die een minder expliciete relatie hebben met burgerschap. Ze komen uit het leergebied Oriëntatie op jezelf en de wereld en Kunstzinnige Oriëntatie.

OJW 34 De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.	Van dit kerndoel hoort de zorg voor anderen wel tot het domein van burgerschap (zogenoemde interpersoonlijke vaardigheden), de zorg voor het zelf <i>niet</i> (zogenoemde intrapersoonlijke vaardigheden). Het gaat bij burgerschap dus wel om vaardigheden zoals samenwerking, conflicthantering, oordeelsvorming en het versterken van empathische vermogens. Het gaat <i>niet</i> om sociaal-emotionele ontwikkeling per se, en ook niet om andere, heel nuttige educaties die het welzijn en de zelfredzaamheid van leerlingen vergroten. (Curriculum.nu, 2019b; Nieuwelink, 2021; Visser, 2018).
OJW 35 De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.	Voor burgerschap gaat het vooral om het aspect 'je redzaam leren gedragen in sociaal opzicht'.
OJW 39 De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.	Bij dit kerndoel gaat het voor burgerschap vooral om de relatie die je legt met het verantwoordelijk leren omgaan met je eigen leefomgeving.
OJW 47 De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika.	Het relevante burgerschapsaspect gaat met name over 'het vergelijken van de situatie in Nederland met de perspectieven bestuur, welvaart, cultuur en levensbeschouwing'.

OJW 53 De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.	Dit kerndoel gaat over het leren van historische aspecten en hangt samen met kerndoel 52. Voor de rol van de canonvensters en kenmerkende aspecten in relatie tot burgerschapsonderwijs, zie bijlage 2.
KO 56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.	Dit kerndoel over erfgoed hoort nu bij het leergebied kunstzinnige oriëntatie. In de context van burgerschap kan het ook gaan om materieel en immaterieel erfgoed dat een opstapje biedt tot kritisch denken en empathie, zoals historische objecten en gebruiken waar maatschappelijk debat over bestaat (slavernijverleden, zwarte piet, het tentoonstellen van roofkunst of de lichamen van terdoodveroordeelden, enzovoort). Ook vieringen en herdenkingen, religieus erfgoed en de zorg voor/reflectie op monumenten behoren tot het materieel en immaterieel erfgoed en kun je inzetten in de context van burgerschap (vgl. Dibbits, 2020; Platform WOII (2017); Vroemen, 2020).